

Enric Benavent

Càmera i... acció socioeducativa!

Resum

El cinema és un art social. No podem restringir-lo a una activitat destinada a entretenir o a divertir sinó que ha esdevingut un mitjà d'expressió, de comunicació, de reflexió, de denúncia i, per tant, un mitjà educatiu de la societat. La gran revolució que ha suposat representa la superació de la lectura/escriptura com a únic vehicle d'informació. En la societat contemporània rebem la major part de la informació mitjançant el llenguatge audiovisual, i el cinema amb tots els seus formats actuals és el gran protagonista dels formats de comunicació i d'expressió del moment.

Paraules clau

Art social, Cinema, Democratització de mitjans, Educació social, Eina educativa, Llenguatge audiovisual, Narrativa, Projecte audiovisual

¡Cámara y... acción socioeducativa!

El cine es un arte social. No podemos restringirlo a una actividad destinada a entretener o a divertir sino que ha llegado a ser un medio de expresión, de comunicación, de reflexión, de denuncia y, por consiguiente, un medio educativo de la sociedad. La gran revolución que ha supuesto representa la superación de la lectura/escritura como único vehículo de información. En la sociedad contemporánea recibimos la mayor parte de la información mediante el lenguaje audiovisual, y el cine con todos sus formatos actuales es el gran protagonista de los formatos de comunicación y de expresión del momento.

Palabras clave

Arte social, Cine, Democratización de medios, Educación social, Herramienta educativa, Lenguaje audiovisual, Narrativa, Proyecto audiovisual

Camera and... social and educational action!

Cinema is a social art. It cannot be restricted to pure entertainment and enjoyment, as it has become a means of expression, communication, reflection, accusation and, therefore, an educational medium for society. The great revolution it has given rise to is in replacing reading and writing as the only vehicle for information. Modern society receives most of its information through audiovisual language, and cinema, in all its present formats, is the main platform of today for communication and expression.

Key words

Social art, Cinema, Democratising the media, Social education, Educational tool, Audiovisual language, Narrative, Audiovisual project

Autor: Enric Benavent Vallès

Article: Càmera i... acció socioeducativa!

Referència: Educació Social, núm. 39 p30-p43.

Adreça professional: ebenavent@peretarres.org

▲ Establint vincles entre cinema i educació social

El cinema és un art social. No podem restringir-lo a una activitat destinada a entretenir o a divertir sinó que ha esdevingut un mitjà d'expressió, de comunicació, de reflexió, de denúncia i, per tant, un mitjà educatiu de la societat. La gran revolució que ha suposat el cinema, i per extensió tot el llenguatge audiovisual, representa la superació de la lectura/escriptura com a únic vehicle d'informació. Els ciutadans de la societat contemporània rebem la major part de la informació mitjançant el llenguatge audiovisual, i el cinema amb tots els seus formats actuals (des de grans produccions fins a realitzacions casolanes penjades a internet, passant pels anuncis publicitaris, els videoclipos o els videojocs) és el gran protagonista dels formats de comunicació i d'expressió del moment.

El vincle entre el cinema i l'educació social és molt fàcil d'establir. La proximitat del missatge que transmet una producció cinematogràfica permet considerar que el cinema tingui una vocació educativa molt directa. Avui dia ningú no discuteix que entre els agents educatius de la nostra societat cal comptar amb els mitjans de comunicació i, especialment, amb els mitjans audiovisuals. Cal recordar com al llarg de la història del cinema hi ha moltes produccions que han protagonitzat veritables processos educatius¹, ja sigui perquè han mostrat o denunciat una realitat, o perquè han popularitzat algun personatge o perquè han suscitat determinats valors i reflexions. A un altre nivell, constantment tenim a la pantalla de televisor un gran nombre de documentals o reportatges que pretenen donar a conèixer a la ciutadania hàbits de vida saludable, situacions socialment complexes, testimonis de persones que poden ser exemple de superació, malalties poc conegudes, desigualtats socials...

D'altra banda, l'educació social, en ser una modalitat educativa transversal, que atén totes les edats de la població i que intervé en situacions educatives marcades per la no formalitat de procés, ha de vetllar per la utilització d'eines i instruments que permetin l'expressió, la relació interpersonal, la motivació, el treball en grup i la dinamització social. Els professionals de l'educació social han d'estar especialment atents a treure'n profit educatiu de les activitats més quotidianes. No hi ha cap dubte que una de les activitats que més fem actualment els ciutadans és rebre, interpretar, informar-nos i gaudir amb diversos productes audiovisuals.

La gran revolució que ha suposat el cinema, i per extensió tot el llenguatge audiovisual, representa la superació de la lectura/escriptura com a únic vehicle d'informació

Acció educativa des del llenguatge audiovisual

La música, la dansa, l'expressió plàstica, el teatre, l'expressió corporal... qualsevol llenguatge artístic és una eina educativa. De fet qui es dedica a l'educació té la virtut de saber treure'n aplicació educativa de gairebé tot. En l'àmbit audiovisual, però, encara hi ha poca tradició educativa, i la major part de les experiències i reflexions per tal d'utilitzar l'audiovisual en educació són majoritàriament centrades en el paper dels educands com a receptors i, gairebé sempre, en l'àmbit escolar.

De la mateixa manera que ja fa temps que en les activitats educatives s'ha incorporat l'expressió plàstica afavorint que els educands aprenguin i integrin aquesta modalitat expressiva, o de la mateixa manera que el teatre forma part del repertori d'eines educatives en tots els nivells d'edat com a eina per treballar en grup, per socialitzar, per dinamitzar i fins tot amb certes finalitats terapèutiques², ja és l'hora que el treball educatiu amb el cinema formi part del repertori d'activitats en l'àmbit de l'educació social, no tant des de la vessant de l'espectador sinó des de l'altre costat de la càmera, construint històries, expressant inquietuds, mostrant el propi testimoni,. El llenguatge audiovisual, igual que les arts plàstiques, gesticulars i musicals, és una manera d'expressió inseparable de l'acció. Per això són llenguatges educatius per excel·lència ja que proporcionen als educands una experiència completa, integral i molt propera a la seva vida. (Treffel. 1986: 179)

Cal aprendre a utilitzar aquest llenguatge com a mitjà per expressar i comunicar. Ja hi ha diverses iniciatives que estan treballant en aquest sentit, però per fer present la necessitat d'una educació en comunicació o d'una educació en el llenguatge audiovisual, encara falta molt de camí per recórrer.

Si estem d'acord
que per
comprendre el
que es llegeix no
n'hi ha prou amb
saber desxifrar
les lletres i
llegir-les ben
seguides, el
mateix passa
amb el llenguatge
audiovisual

Darrerament, la Comissió Europea, a requeriment del Parlament Europeu, ha portat a terme una iniciativa sobre Alfabetització Audiovisual. De fet en alguns països com Suècia, Regne Unit o Irlanda es contempla en el currículum dels escolars la matèria d'Educació en Comunicació. Al nostre país les autoritats educatives encara són molt lluny de veure la necessitat d'aquesta matèria escolar. El 6 d'octubre de 2006 la Comissària de la Societat de la Informació i Mitjans de Comunicació de la UE, Viviane Reding, en la presentació d'una recerca de gran abast feta a escala europea va dir: «Avui dia, l'alfabetització audiovisual és tan crucial per a l'exercici d'una ciutadania activa i plena com ho fou l'alfabetització convencional a inicis del segle XIX.»³

Educar amb el llenguatge audiovisual i des de l'expressió audiovisual ajuda els ciutadans a comprendre millor els missatges que reben. Si estem d'acord que per comprendre el que es llegeix no n'hi ha prou amb saber desxifrar les lletres i llegir-les ben seguides, el mateix passa amb el llenguatge audiovisual. No n'hi ha prou amb una lectura passiva de les imatges per comprendre'n tot el seu significat. Si tenim en compte que un ciutadà mitjà arriba a rebre milers d'impactes visuals durant el dia, cada un d'ells amb la seva informació i les

seves formes i estratègies de suggestió, és fàcil entendre que l'educació que vulgui preparar ciutadans del segle XXI ha de comptar amb l'audiovisual com a eina primordial.

Què es pot treballar amb el cinema com a eina educativa?

El llenguatge audiovisual permet treballar una combinació d'aptituds i accions, de coneixements, reflexions, sensibilitats i procediments. Per la gran diversitat de gèneres i situacions en què es pot concretar, ens trobem davant d'una activitat molt versàtil. D'una banda, veiem que es tracta d'una eina apta per a qualsevol franja d'edat, ja que es pot utilitzar des de amb infants a partir de 4 o 5 anys fins amb persones grans. D'altra banda, les característiques del llenguatge que utilitza, la seva immediatesa i la capacitat de despertar emocions, fa que sigui un mitjà útil per treballar amb persones amb diferents tipus de capacitats. Només caldrà fer l'adaptació pertinent per a cada col·lectiu per veure com l'expressió audiovisual condueix de forma natural cap a la millora d'altres formes d'expressió i de relació.

El treball educatiu basat en el llenguatge audiovisual permet:

- Tenir coneixement dels elements que componen el llenguatge audiovisual
- Aprendre a analitzar imatges tan fixes com en moviment
- Conèixer els elements que intervenen en la manipulació de les imatges
- Conèixer la gramàtica del llenguatge audiovisual, és a dir, les normes elementals del muntatge.
- Afiar i enriquir la capacitat de percepció
- Desenvolupar l'aptitud de mirar i escoltar
- Aprendre a comunicar-se amb imatges
- Aprendre a descriure i desxifrar imatges
- Realitzar associacions entre imatges i sons
- Aprendre a estructurar una història
- Descobrir que els missatges audiovisuals no són mai la realitat sinó una representació subjectiva d'aquesta.
- Conèixer diversos mitjans i aparells per crear missatges amb llenguatge audiovisual.

Amb infants, el treball pot centrar-se en la vessant més lúdica del llenguatge audiovisual: treballar amb trucs senzills de càmera com aparicions i desaparicions, càmera ràpida o lenta, animació d'objectes... pot ser un al·licient que els motivi a inventar històries. En aquest cas l'educador haurà de tenir un paper de facilitador molt actiu, proposant inicialment els jocs a fer amb la càmera i convidant els infants a experimentar ells mateixos mitjançant els gèneres que els siguin més coneguts: espot publicitari, informatiu de televisió, videoclip, història breu...

El treball amb adolescents pot donar molt de si, ja que ells mateixos són un sector de la població molt consumidor d'imatges. De fet hi ha hagut diverses experiències en les quals els adolescents han pres part activa en un projecte de realització audiovisual aconseguint un gran èxit en aspectes com la implicació, la motivació, el compromís i el treball en equip. Pel seu component lúdic i per l'espai que ocupa la imatge i l'autoimatge en el món adolescent projectes com "Fugint del futur" han estat un èxit en la utilització del llenguatge audiovisual com a eina educativa. "La càmera va acabar perfilant-se com l'aliat idoni de la intervenció, ens permetia veure fragments del seu món quotidià al qual no tindríem accés de cap altra manera" (Gómez. 2003:14).

Si una cosa caracteritza la realització d'un curtmetratge, tal com passa també amb un grup de música o de teatre, és que és una feina que necessàriament s'ha de fer en equip. És una d'aquelles experiències costoses, perquè moure un equip i aconseguir la implicació de tothom desgasta molt, però a la vegada el procés i el resultat final són molt gratificants. Aquesta característica és la que van saber aprofitar els educadors i educadores del Casal de Joves de Prosperitat⁴ a Barcelona quan se'ls va presentar un grup que tenia inquietuds en el món audiovisual i demanaven ajuda perquè volien rodar un curtmetratge. Al Casal, en aquells moments, es feien moltes activitats amb grups de música i de teatre. "Vam aprofitar aquesta iniciativa per posar-los en contacte amb d'altres joves amb inquietuds que els podien ser complementàries: un que sabia escriure, uns altres afeccionats a la fotografia o a la música... tot això va servir per dinamitzar i posar-los en contacte." L'experiència amb aquell grup de joves va servir no només per afavorir una dinamització entre ells sinó que va tenir la seva repercussió al barri. "Va ser un procés de tres o quatre anys que els va portar a veure que, a escala de barri, no hi havia res de cinema i de la seva experiència van decidir crear un festival, que havia de ser de cinema reivindicatiu i crític."⁵ El Festival Solo Para Cortos de curtmetratges de temàtica social que se celebra anualment a Barcelona és un referent en aquest gènere.

Relatar la pròpia història mitjançant les imatges és un repte interessant i molt enriquidor per a persones grans o per a aquells que tenen una gran història personal per explicar, com per exemple les persones immigrants. En aquests casos, la possibilitat de posar en ordre els propis records, sentiments i emocions i, a la vegada, de deixar testimoni personal perquè altres en puguin treure profit és una garantia d'èxit que el treball basat en el llenguatge audiovisual ofereix per a aquests col·lectius de persones. En el cas de les persones grans, un treball d'aquest estil pot generar una bona ocasió de treball amb la reminiscència. Cal tenir molt present, però, que no tot s'acaba amb una entrevista o amb un testimonial directe davant de la càmera. És necessari construir la història, donar un fil a l'argument, voler explicar alguna cosa.

Els aparells audiovisuals només proporcionen matèria visual i sonora si se'ls utilitza per fer veure i escoltar. La seva funció no és només enregistrar i conservar imatges i sons, aquesta matèria primera s'ha de compondre. No es tracta només d'explicar la vida davant de la càmera sinó que és important fer un treball previ per focalitzar o per donar èmfasi a algun aspecte, cal buscar i seleccionar imatges, enregistrar el testimoni del protagonista, donar-li forma i muntar el producte final. *“El cinema social no és només cinema d'entrevista. Cal saber dir alguna cosa. Els problemes del món ja els coneixem... la pregunta és tu, com a director, què vols transmetre? Si no oferim una mirada compromesa amb el món podem caure fàcilment en el morbo i la sensibleria. Volem que també es pugui parlar dels problemes amb un cert punt d'humor. Aquí no estem molt acostumats a fer-ho així. Ens arriben propostes de sudamèrica molt interessants on l'humor és present com a llenguatge compromès i crític per explicar certes realitats.”*⁶

En aquest monogràfic podem llegir experiències portades a terme amb homes presos, amb persones amb greus discapacitats, amb adolescents i joves. Són un reflex de com s'està aprofitant la riquesa del cinema des de la perspectiva de la creació, en la feina de l'educació social.

Reptes de futur

Educar a través del llenguatge audiovisual ha de ser una de les línies de treball de l'educació contemporània, tant en àmbits formals com no formals. Aquesta línia d'acció educativa ha de comprendre un treball sobre el llenguatge audiovisual que inclogui el coneixement i l'anàlisi crítica dels productes audiovisuals que consumim i, el més important, un treball amb el llenguatge audiovisual com a forma d'expressió, que se centri en la producció creativa de missatges audiovisuals en qualsevol dels diversos gèneres que la producció digital domèstica ofereix.

Per desenvolupar aquest camí en el marc de l'educació social, caldria:

Fer un inventari d'experiències i mètodes ja experimentats en el camp de la realització audiovisual com a eina educativa en entorns no formals.

- Recopilar les investigacions i reflexions ja existents
- Promoure la recerca i experimentació en aquest camp
- Desenvolupar procediments d'avaluació pensats per a entorns d'educació social
- Promoure activitats de formació específiques per a professionals de l'educació social que vagin més enllà de la formació tecnològica, incorporant elements de reflexió sobre el paper del llenguatge audiovisual com a forma d'expressió.
- Crear guies pràctiques per a professionals de l'educació social que vulguin iniciar un projecte en aquest llenguatge.

Educar a través del llenguatge audiovisual ha de ser una de les línies de treball de l'educació contemporània, tant en àmbits formals com no formals

- Promoure el llenguatge audiovisual com a eina bàsica d'informació i d'expressió en entitats del tercer sector.
- Reflexionar des de la perspectiva ètica i jurídica, i redactar una guia de bones pràctiques referides al ús de l'audiovisual en entorns socioeducatius.
- Crear una plataforma de relació amb els mitjans amb l'objectiu de donar suport i sortida a les iniciatives que es generin.
- Utilitzar els recursos de *web* social per millorar la formació de professionals de l'educació social, per compartir experiències entre centres i recursos educatius, per intercanviar notícies, per generar centres de documentació, per donar a conèixer recursos.
- Promoure i crear, si s'escau, festivals de cinema especialitzats en educació social.⁷

La democratització dels mitjans audiovisuals

Cada vegada és més important que la ciutadania sigui formada no tan sols en la lectura, interpretació i discerniment dels missatges audiovisuals que rep sinó que cal formar en la capacitat d'expressió mitjançant el llenguatge audiovisual

A mesura que la tecnologia va atorgant pràcticament a qualsevol la possibilitat de publicar, es fa més necessari que la població tingui els coneixements necessaris per desxifrar els missatges audiovisuals amb què som bombardejats constantment, és una destresa cada vegada més essencial. L'alfabetització audiovisual ha d'ajudar els ciutadans a discernir fins a quin punt els realitzadors de missatges audiovisuals estan filtrant percepcions de la realitat, creences, valors o trets d'identitat. De la mateixa manera que per superar l'analfabetisme cal ensenyar a llegir i a escriure, en l'alfabetització audiovisual passa el mateix. Cada vegada és més important que la ciutadania sigui formada no tan sols en la lectura, interpretació i discerniment dels missatges audiovisuals que rep sinó que cal formar en la capacitat d'expressió mitjançant el llenguatge audiovisual.

La digitalització de la informació ha estat la gran revolució tecnològica del món contemporani. El tractament digital de les imatges ha permès, entre altres moltes coses, posar a l'abast del gran públic la possibilitat de treballar, d'experimentar, de crear amb imatges amb uns nivells de qualitat molt alts i amb uns costos molt baixos.

Les conseqüències d'aquests canvis les estem tot just començant a experimentar. D'una banda, la generalització de la televisió digital portarà per un costat l'aparició de molts canals de televisió temàtics i, per tant, la fragmentació de l'audiència. Cada vegada la tecnologia farà que sigui més fàcil generar un propi canal de televisió⁸, i no serà estrany que moltes entitats incorporin la producció audiovisual com a mitjà per informar i donar-se a conèixer. El mateix procés que es va donar a l'inici de les pàgines *web* succeirà amb la incorporació de l'audiovisual. De la mateixa manera que actualment ja no es concep una institució gran o petita sense la seva *web* més o menys ben elaborada, dintre d'uns anys veurem normal rebre informació amb suport audiovisual.

Les primeres passes de tot aquest fenomen les podem constatar amb espais com el *youtube*, amb canals de televisió que només operen per *internet* o amb la progressiva incorporació de peces audiovisuals en diaris electrònics així com en les pàgines *web* d'algunes institucions.

Una altra de les conseqüències de la digitalització és que actualment realitzar un producte audiovisual és molt fàcil i econòmic. Les càmeres digitals són productes populars força assequibles i que fins i tot les més senzilles donen unes prestacions de qualitat. Els programes informàtics necessaris per muntar una pel·lícula també són molt populars, alguns venen per defecte amb el sistema operatiu de l'ordinador i d'altres es troben fàcilment a la xarxa com a programari lliure. En definitiva, doncs, podem dir que s'ha produït una democratització en la realització de productes audiovisuals. Si abans fer un curtmetratge era a l'abast de només uns pocs, ja que les despeses de producció eren molt elevades, actualment és una tasca a l'abast de gairebé tothom. I, a més a més, la novetat de la *web* social o *web 2.0* permet que les pròpies produccions audiovisuals no quedin tancades en un calaix sinó que fàcilment es poden compartir.

Com iniciar un projecte audiovisual

La realització d'un curtmetratge, o de qualsevol producte audiovisual, demana uns nivells de planificació molt alts i imprescindibles per tal de no fer feina en va i aconseguir uns resultats que estiguin d'acord amb la intencionalitat inicial. La comunicació audiovisual, a més dels codis verbals utilitza nombrosos codis no verbals que cal conèixer i tenir un cert domini sobre ells.

El primer que cal fer és acotar la idea i definir quin tipus de producte es vol fer (ficció documental, animació...) i què es vol dir. És important posar per escrit una sinopsi que en molt poques frases situï i centri la idea. En aquest acte d'escriure molt sintèticament han de quedar desvetllats alguns interrogants com: és una història real?, té un argument dramàtic?, és un discurs?, és una informació?, té una component de denúncia?, té un protagonista clar?, és l'adaptació d'una història?, etc. De les respostes a aquestes i altres preguntes en poden sorgir moltes idees per a la posterior elaboració d'un guió.

Una vegada tinguem una idea clara del que volem dir caldrà narrar aquesta història. Sigui quin sigui el gènere que haguem escollit per fer el curtmetratge és convenient no perdre de vista els tres moments que ha de contemplar tota narració: plantejament, desenvolupament i desenllaç. Podem marcar ritmes diferents depenent del temps que assignem a cada una de les tres parts. En alguns casos voldrem donar molt d'èmfasi en el plantejament i presentació d'una determinada situació i en algun altre cas ens interessarà recrear-nos més en el desenllaç. El final d'aquest procés és el guió literari, una narració escrita, ordenada i estructurada d'una història pensada per plasmar-la en imatges i sons. Aquest guió conté tots els diàlegs dels personatges i ha de marcar les escenes i les seqüències.⁹

La realització d'un curtmetratge, o de qualsevol producte audiovisual, demana uns nivells de planificació molt alts i imprescindibles per tal de no fer feina en va i aconseguir uns resultats que estiguin d'acord amb la intencionalitat inicial

A continuació procedirem a transformar el guió literari en guió tècnic incorporant per a cada escena el tipus de pla, la seva temporització i àudio que l'acompanya. Abans d'escriure el guió tècnic cal haver triat les localitzacions ja que aquest guió incorpora la situació en l'espai de cada escena i de cada pla. El guió tècnic pot quedar configurat en un quadre com aquest, que també utilitzarem durant el muntatge dels plans.

QUADRE 1

Exemple d'escaleta de muntatge

Títol del curt: **La llibreria nova**

Seqüència 1

N. Esc	N. Pla	Llum	Localització	Imatge	Diàleg	Àudio restant	Temps parcial	Temps acumulat
1	1	INT TARDA	Hab. Francesc	PPP de mà del pare collant un vis a la paret. ZOOM OUT a PM Pare mirant com ha quedat collada la llibreria ZOOM OUT a PG PAN Habitació plena de restes de bricolatge, es veu el pare fent els darrers retocs a la llibreria i el Francesc rondant per allà		So ambient de bricolatge	5"	5"
TRANSICIÓ				TALL a				
	2	INT TARDA	Hab. Francesc	PM Es veu el pare recollint el material	Pare: Va, Francesc, ja he acabat de muntar la teva llibreria nova, ajuda'm a recollir les eines	So ambient	3"	8"
TRANSICIÓ				ENCADENAT a			1"	9"

El guió tècnic és convenient passar-lo a *storyboard*¹⁰, ni que sigui molt esquemàtic. La tira de dibuixos d'un *storyboard* permeten per primera vegada fer-se'n la idea visualment de la història, i del seu resultat final. Moltes vegades a partir d'aquesta primera visualització es poden introduir retocs en el guió tècnic.

Quan tota aquesta feina prèvia és enllestida es pot començar a gravar, seguint el pla. Cal tenir present que després d'enregistrar s'hauran de muntar les imatges i que si ens trobem amb una imatge que no tenim prevista o recollida en el guió tècnic, no sabrem com muntar-la. En aquest procés és millor no deixar res ni a la improvisació ni a la memòria. Cada presa que fem amb la càmera ha d'anar gudament identificada.

La narrativa audiovisual

Tot i que estem molt habituats a rebre missatges audiovisuals, no sempre som capaços de captar les bases de la seva narrativa. Així, doncs, ens endinsarem en un repàs ràpid i molt elemental d'alguns elements que configuren el llenguatge audiovisual que seran de molta utilitat si volem passar a l'altre costat de la càmera per construir i ajudar a construir relats cinematogràfics.

Quines són les bases de la composició audiovisual? Què s'ha de tenir en compte a l'hora d'explicar una història mitjançant la imatge i el so?

Per posar en marxa una activitat educativa basada en el llenguatge audiovisual serà interessant familiaritzar-se amb algunes de les bases de la seva narrativa específica. Com passa en qualsevol altre tipus de llenguatge, en el llenguatge audiovisual hi ha unes normes, una gramàtica, que assegura que el sistema de comunicació funcioni correctament. Si quan escrivim posem en conjunt diverses unitats de llenguatge com són la frase, el paràgraf i el capítol en el moment de construir una història amb imatges, també hi ha uns elements bàsics que hem de tenir molt presents:

- **PLA:** Conjunt d'imatges que constitueixen una mateixa presa. El pla seria l'equivalent a una frase.
- **ESCENA:** Conjunt de plans que formen part d'una mateixa acció. L'escena equival al que podem expressar en un paràgraf
- **SEQÜÈNCIA:** Seguit d'escenes que formen una unitat narrativa. La seqüència seria l'equivalent a un capítol.

La manera en què es relacionin diversos tipus de pla en una escena i les diverses escenes en una seqüència donaran peu a discursos narratius diferents, amb estils i intensitats diferents

- **Tipus de pla segons l'enquadrament:**

GRAN PLA GENERAL (GPG): Mostra un paisatge o un gran decorat on les figures humanes i els objectes no tenen pràcticament cap relleu.

PLA GENERAL (PG): Mostra les figures i els objectes d'una manera total, incloent-hi l'escena on es troben.

PLA AMERICÀ (PA): Mostra la figura humana des dels genolls en amunt.

PLA MITJÀ (PM): Mostra la figura humana, tallada per la cintura o a l'alçada del pit.

PRIMER PLA (PP): Mostra el rostre sencer o una part de la figura humana

PRIMERÍSSIM PLA (PPP): Mostra una part del rostre de la figura humana, o només una porció d'un objecte.

Un pla general aporta molta més informació visual que un pla de detall, per tant s'ha de tenir present que com més informació visual aportí un pla més temps s'haurà de mantenir. Els plans mitjans sovint van lligats amb el diàleg, per tant s'han de mantenir el temps que calgui segons el guió. Els plans de detall sovint s'utilitzen per reparar una expressió o un aspecte concret d'un objecte, normalment seran plans de curta durada.

- **Tipus de pla segons l'angulació de la càmera:**

NORMAL: El nivell de la presa coincideix amb la mirada de la figura humana. La càmera està situada a l'alçada dels ulls dels personatges, independentment de la seva postura.

PICAT: Càmera inclinada cap al terra. Expressa la inferioritat o la humiliació d'un subjecte, o la impressió de pesadesa, ruïna, fatalitat... L'eix òptic pot arribar a ser totalment perpendicular a l'eix horitzontal, mirant la càmera cap avall («vista d'ocell»).

CONTRAPICAT: Càmera inclinada cap amunt. Expressa exaltació de superioritat, de triomf... L'eix òptic pot arribar a ser totalment perpendicular a l'eix horitzontal, mirant la càmera cap amunt («vista de cuc»).

- **Altres tipus de plans:**

PLA-SEQÜÈNCIA: Seqüència que es roda en un sol pla, en una única presa, sense interrupció, no s'ha de muntar posteriorment.

PLA SUBJECTIU: Mostra allò mateix que veuen els ulls d'un personatge. Pot tenir el mateix moviment que l'interpret.

PLA «MÀSTER»: Seqüència que es roda en un sol pla per presentar la continuïtat d'una acció i que serà enriquida amb inserits.

- **Moviments de càmera**

El moviment de la càmera és un recurs per donar ritme i dinamisme a l'acció que estem explicant i produeix un canvi en els punts d'interès dintre de l'enquadrament inicial. El moviment és un recurs d'expressió, per tant no és gratuït i s'ha de fer servir com a recolzament de la intenció narrativa. Tot allò que es mou està cridant l'atenció i per tant, comunicant alguna cosa.

Entre els moviments de càmera més habituals cal conèixer:

PANORÀMICA (PAN): moviment que fa la càmera sobre un eix fix. Pot ser vertical o horitzontal. Serveix per conduir l'espectador d'un lloc a l'altre mostrant-li alguna cosa o bé seguint un personatge. Quan es fa molt ràpid s'anomena **ESCOMBRADA**, és molt efectista i s'utilitza per denotar canvis dràstics.

ZOOM: acosta (IN) o allunya (OUT) la visió de l'espectador mitjançant un moviment de l'òptica de la càmera.

TRAVELLING (TRAV): és el moviment de la càmera i del seu suport que canvia la perspectiva i la mida dels objectes, modificant també la composició de l'enquadrament.

- **Muntatge**

Una vegada s'ha enregistrat tot el previst cal iniciar el procés de muntatge, és a dir, d'escollir, ordenar i empalmar tots els plans rodats segons una idea prèvia i un ritme determinat. Segons com sigui la transició d'un pla a un altre es crea un determinat ritme al producte final. Entre les transicions més habituals hi ha:

TALL: Pas o unió d'un pla amb un altre, mitjançant l'enllaç directe sense que hi hagi cap altre pla intermig.

ENCADENAT: Pas d'un pla a un altre per mitjà d'una sèrie de fotogrames intermitjos en què les imatges se superposen.

CORTINETA: Efecte òptic que permet substituir de manera gradual una imatge per una altra, en diferents direccions.

FOSA (en negre o en blanc o color): Pla que es va fent cada cop més fosc (o blanc o de color), fins que a la pantalla es fa el negre (el blanc o el color) total. N'hi ha de tancament i d'obertura.

En l'actualitat hi ha diversos programes informàtics, alguns dels quals vénen per defecte amb el sistema operatiu i d'altres de codi lliure, que faciliten molt la feina de muntatge alhora que proporcionen molts recursos per donar forma al producte final.¹¹

- **Altres conceptes importants per a la narrativa audiovisual:**

CAMP: Espai visual que pren la càmera des del punt de vista en què es troba i segons l'angle d'enquadrament.

CONTRACAMP: Espai visual simètric al camp, o sia, el camp contrari, l'invers.

FORA DE CAMP: Acció o diàleg que té lloc fora del camp visual de la càmera.

ENQUADRAMENT: L'objectiu capta aquell espai de la realitat que es vol prendre i que posteriorment es projectarà.

EIX DE L'ACCIÓ: Línia imaginària al llarg de la qual es desenvolupa l'acció dels personatges en l'espai. Aquest eix és determinat, en les accions estàtiques, per la direcció de les mirades dels personatges.

L'experiència de fer una bona planificació és la part menys lluïda del procés, probablement la més costosa de dinamitzar, però educativament parlant, és segurament una de les més importants

En la realització d'un producte audiovisual hi ha moltes altres variables que intervenen, com per exemple la il·luminació, el so (diàlegs, ambient, música, efectes especials), el vestuari, l'*atrezzo*... tot això s'ha d'integrar també en el procés de planificació. Des d'un punt de vista educatiu el procés de planificació previ a l'execució del producte és molt important ja que és on es comença a generar el veritable treball en equip, el diàleg, el consens, la presa de decisions. L'experiència de fer una bona planificació posa en marxa diverses aptituds com l'ordre, la capacitat de projectar, la paciència o la consciència de preparar bé la feina. Aquesta és la part menys lluïda del procés, probablement la més costosa de dinamitzar, però educativament parlant, és segurament una de les més importants.

Enric Benavent Vallès
Llicenciat en Comunicació Audiovisual i Educador
Professor de les EUTSES Pere Tarrés (URL)

Bibliografia

Consell Audiovisual de Catalunya, "Llibre Blanc: L'educació en l'entorn audiovisual". *Quadrens del CAC*, número extraordinari. Novembre 2003. CAC. Barcelona.

Gómez, Alicia; Patino, Rosa; Funes, Jaume, "Fugint del futur": La recerca de la mirada adolescent utilitzant tècniques audiovisuals. *Finestra oberta* número 30. Abril 2003. Fundació Jaume Bofill. Barcelona.

Pereira Domínguez, Mª Carmen, "Cine y Educación Social". *Revista de Educación*. Monográfico -Educación no Formal-, núm.338, setiembre-diciembre 2005, pp.205-228. MEC. Madrid.

Ricart Masip, Marta, "Produir amb els nous mitjans. Una important eina socioeducativa". *Revista Educació Social*, núm. 28, setembre-desembre 2004, pp 83-96. EUTSES Pere Tarrés. Universitat Ramon Llull. Barcelona.

Treffel, Jaques (1986), *Presente y futuro del audiovisual en educación*. Kapelusz. Buenos Aires.

WEBS

Aulamedia. Educació en comunicació: <http://www.aulamedia.org/>
 El llenguatge cinematogràfic. Web de Xavier Ripoll: <http://www.xtec.cat/~xripoll/llengua.htm>
 Manderlay. Espai de cinema: <http://www.freewebs.com/manderlay/index.htm>
 NeoKinoK. Experimental TV: <http://www.neokinok.tv/>
 Solo Para Cortos. Festival Internacional de curtmetratges de temàtica social: <http://www.soloparacortos.org/>
 Xarxa d'educació en comunicació: <http://www.laxarxa.info/>

-
- 1 Veure l'article del Dr Joan Ferrés en aquest mateix monogràfic
 - 2 Promogut per Fundació La Caixa per a millorar la qualitat de vida dels malalts d'Alzheimer partint d'estratègies d'expressió-dramatització i reminiscència Teatre i Alzheimer va ser un projecte. L'objectiu de tot el procés de treball era la prevenció i la conservació de les capacitats de la persona.
 - 3 Consulta pública sobre alfabetización audiovisual. Comisión Europea http://ec.europa.eu/comm/avpolicy/media_literacy/index_en.htm
 - 4 Casal juvenil autogestionat del barri de Prosperitat de Barcelona.
 - 5 De l'entrevista mantinguda amb Visi Martínez, directora del festival Solo Para Cortos www.soloparacortos.com i antiga educadora del Casal de Joves de Prosperitat, a Barcelona
 - 6 De l'entrevista mantinguda amb Visi Martínez, directora del festival Solo Para Cortos www.soloparacortos.com i antiga educadora del Casal de Joves de Prosperitat, a Barcelona
 - 7 El CEESC acaba de convocar el concurs RetinES, de curtmetratges i projectes audiovisuals d'educació social
 - 8 Només cal donar una ullada a www.mogulus.com una eina que permet crear el teu propi canal de televisió per Internet, en directe o amb contingut pre-enregistrat, amb un elevat grau de professionalitat.
 - 9 El programa de codi lliure, CELTX és una bona aplicació pensada per a escriure guions d'audiovisuals. Es pot trobar a: <http://celtx.com/download.html>
 - 10 Un *storyboard* és essencialment una sèrie gran de vinyetes dibuixades de la pel·lícula o d'alguna secció de la pel·lícula que serveix d'ajuda per visualitzar les escenes i trobar possibles problemes abans d'enregistrar. Els *storyboard* inclouen també instruccions o apunts necessaris per a l'equip de treball.
 - 11 Entre els programes d'edició de vídeo més coneguts podem trobar: Windows Movie Maker (instal·lat per defecte amb el sistema operatiu Windows), l'Adobe Premier (d'Adobe Acrobat), i diverses opcions de *software* lliure.
-